

Рецензенти:

Галус О. – доктор педагогічних наук, професор
Зданевич Л. – доктор педагогічних наук, професор

Шоробура Інна – ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор, e-mail: shorobura@gmail.com

Shorobura Inna – rector of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, doctor of pedagogical sciences, professor, e-mail: shorobura@gmail.com

Цитуйте цю статтю як:

Шоробура І. Використання інформаційних технологій в управлінні вищим навчальним закладом / Інна Шоробура // Педагогічний дискурс. – 2016. – Вип. 21. – С. 187–192.

Cite this article as:

Shorobura I. Use of Information Technology in the Management of Higher Education Institution, *Pedagogical Discourse*, 2016, Issue 21, pp. 187–192.

УДК 377.36:355.588-057.36

ІННА ШОРОБУРА,

доктор педагогічних наук, професор

(Україна, Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)

INNA SHOROBURA,

doctor of pedagogical sciences, professor

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy)

orcid.org/0000-0003-3728-7968

ІННА КРАСУЦЬКА,

аспірантка

(Україна, Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)

INNA KRASUTSKA,

postgraduate student

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy)

orcid.org/ 0000-0002-9200-2331

**Теоретичні підходи до формування професійної компетентності
майбутнього пожежного-рятувальника**

**Theoretical Approaches to Forming Professional
Competence of the Future Firemen-Rescuers**

В статті проведено аналіз навчальних програм професійної підготовки пожежників в Німеччині, республіці Польща, США. Досліджено методологічні підходи та практичні відпрацювання обов'язкових навичок.

Визначено алгоритм формування професійної компетентності пожежника під час первинної підготовки. Окреслено завдання щодо подальших досліджень в галузі методології практичного навчання, як складової формування професійної компетентності пожежника.

Ключові слова: *пожежник-рятувальник, навчальні програми, технологія навчання, критерії формування компетентності.*

The article deals with the effective functioning of the system of training of the competent worker-fireman, the factors that can be applied to the fireman in the process of conducting fire and rescue operations have been singled out. The analysis of educational programs of professional training of firemen in Germany, Republic of Poland, the USA has been conducted. Methodological approaches and practical training of the required skills, the process of teaching the firemen compulsory following the requirements for personal safety under various conditions of task execution have been examined.

The objectives as for the further research and grounding of the effective method of increasing the level of competence of firemen in domestic educational vocational and technical institutions have been determined. The section of training in imitation of training of firemen in EU countries and the USA has been studied. The determinant tasks for the firemen have been mentioned. Comparative analysis of training firemen-rescuers in these countries has been done.

The algorithm of forming professional competence of firemen during the initial training has been determined. The tasks as for the further researches in the sphere of methodology of practical training as a component of forming professional competence of firemen have been traced.

Key words: *fireman-rescuer, educational programs, technology of training, criteria of competence forming.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... На шляху євроінтеграційних процесів для будь-якої галузі економіки України постає комплекс завдань, розв'язання котрих безпосередньо пов'язано з ефективністю запровадження норм та стандартів Євроунії.

З огляду на виконання вимог Угоди України з Євросоюзом [1] запровадження інноваційних технологій безпосередньо вимагатиме удосконалення рівня компетентності фахівців, які задіяні в різних галузях виробничого та невиробничого секторів.

В сучасному поступі євроінтеграційних процесів зумовлено перегляд тисяч стандартів та регламентів у всіх сферах життєдіяльності України) [1]. Безпосередньо зазначені процеси мають стосунок і до фахового рівня спеціалістів та робітників різноманітних галузей виробничого та невиробничого секторів економіки. І методики підготовки фахівців також, потребують корегування з урахуванням нормативно-правової бази та формату застосування знань та навичок. В попередній роботі розглянуто актуальну проблему підготовки пожежників-рятувальників в професійно-технічних закладах України [3].

Враховуючи зміну формату функціонування пожежно-рятувальних служб та запровадження європейських норм технічного і нормативно-правового регулювання, постає необхідність детального аналізу змісту навчальних програм підготовки пожежників-рятувальників європейського союзу та їх психолого-педагогічного забезпечення.

Набуває особливої актуальності питання отримання суспільством компетентного, соціально інтегрованого фахівця, який здатний, за своїм професійним рівнем підготовки, надати кваліфіковану допомогу потерпілим в екстремальних ситуаціях. Як очікуваний результат і ефективність підготовки пожежника-рятувальника є мінімізація наслідків від пожеж та надзвичайних ситуацій. Відповідно рівень виконання завдання буде визначатися його рівнем підготовленості – компетентності.

Аналіз досліджень і публікацій... Розвиток досліджень про професійну компетентність має кілька напрямків: від аналізу психологічних основ професійної діяльності викладачів (Л.Виготський, О.Леонт'єв, Д.Ельконін); до розробки основ формування педагогічної спрямованості викладача й розвитку професійно важливих якостей особистості в цілому (А.Орлов, Н.Кузьміна, І.Лернер, М.Скаткін та ін.); і далі до визначення сутності джерел педагогічної творчості (В.Андреев, Ю.Кулюткін, М.Поташник). Окремі аспекти компетентнісного підходу в професійній освіті досліджують також українські вчені: І.Бех, Д.Гришин, О.Дубасенюк, В.Лозова, Н.Ничкало, О.Подмазін, О.Пруцакова, В.Сериков, Н.ВБаловсяк та ін. Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури дозволив виявити, що дослідження з формування професійної компетентності різноманітні, охоплюють багато аспектів цієї проблеми [5].

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є розгляд питання компетентності пожежників-рятувальників на прикладі програми підготовки пожежників інших країн.

Виклад основного матеріалу... В.Безрукова вважає, що компетентність – це володіння знаннями та уміннями, що дозволяють висловлювати професійно грамотні судження, думки, оцінки. З точки зору В.Дьоміна, компетентність містить у собі рівень умінь особистості, що відбиває ступінь відповідності визначеної компетенції і дозволяє діяти конструктивно в соціальних умовах, що змінюються. І.Зимня розглядає компетентність як інтелектуально і особистісно обумовлений досвід соціально-професійної діяльності людини, що засновується на знаннях. В.Маслов під компетентністю розуміє готовність на професійному рівні виконувати свої посадові та фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних надбань і кращого досвіду, наближення до світових вимог і стандартів. Згідно з В.Афанасьєвим, компетентність – це сукупність функцій прав і обов'язків спеціаліста.

І.Лебедев, вивчаючи поняття компетентності, акцентував увагу при його означенні на здатності діяти в ситуації невизначеності, здатності працювати в команді та навчатися. Деякі дослідники відмічали, що суттєвим моментом компетентності є здатність приймати відповідні рішення в процесі вирішення конкретних проблем і виробничих завдань [5]. Таким чином, спостерігається відсутність, на теперішній час, остаточної однозначної визначеності щодо розуміння компетентності, як узагальненого класичного терміну в єдиному форматі сприйняття. І очевидним є необхідність окреслити критерії визначення компетентності майбутнього пожежника-рятувальника на сучасному етапі реформування служби порятунку України.

З огляду на розбіжність підходів щодо визначення компетентності (В.Безрукова, В.Дьоміна, І.Зимняя, В.Маслов, В.Афанасьєвим, І.Лебедев), і приймаючи до уваги специфічні особливості завдань пожежника-рятувальника нами проаналізовано їх умови праці та обов'язки [1]. Аналіз виконання функціональних завдань вказаною категорією фахівців засвідчує багатофакторний вплив зовнішніх чинників що безпосередньо підкреслює необхідність проведення відповідного психофізіологічного обстеження перед курсом навчання. Отже, під час проведення досліджень критеріїв компетентності необхідно враховувати не лише знання, практичні навички але й психофізіологічну стійкість пожежника рятувальника. І це, в подальшому, зумовлює відповідний напрямок дослідження та обґрунтування психолого-педагогічних підходів.

З аналізу навчальних програм [2; 3; 4] пожежно-рятувальних служб зазначених держав-членів Європи можна зробити висновок, що системи підготовки пожежників-рятувальників в цих країнах різняться між собою, мають відмінності щодо тривалості, правового та матеріального забезпечення. Проте, є і базовий чинник який об'єднує зазначені методики – засади створення професійного середовища. В першу чергу, ефективне професійне середовище створюється за рахунок, покладеного в основу підготовки, дуального підходу. Тобто, дуальність передбачає системне навантаження практичного відпрацювання навичок за умов ефективного професійного середовища.

Система підготовки пожежників Німеччини має відмінності від інших європейських країн, в першу чергу тим, що кожна з шістнадцяти земель має свою школу підготовки. Це дозволяє уже на перших заняттях зорієнтувати слухачів на особливостях місцевості та пожежної навантаги територій адміністративних населених пунктів. Проте, базові модулі навчальної програми підготовки є, практично, незмінними і обов'язковими, а саме: презентація навчальної бази (центру, школи), навчальні цілі; пожежа: походження і розвиток; оцінка різних фаз вогню і диму; охолодження димових газів; поведінка при займанні димових газів; дії пожежників у вентильованих і задимлених приміщеннях; використання тренажера мобільного диму (Smoke) безпечно проникнення в приміщення під час пожежі; гідравлічне та вентиляційне обладнання; розрізнення середовищ: «сухе» і «вологе».

Значну частину навчального часу присвячено засобам індивідуального захисту органів дихання та зору: вправи «перепідключення з респіраторів»; вправи «Використання Rescue Hood» (рятувальний капюшон-саморятівник); вправи «ручка Reflex»; вправи «рятувальні кошики-ноші»; вправи «порятунок у поєднанні з пошуком і захистом органів дихання потерпілого».

Мета тренінгу: відпрацювання майстерності, в тренувальному процесі, щоб відпрацювати єдину доктрину та впроваджувати інновації в навчання щодо застосування захисту органів дихання в екстремальних ситуаціях [7].

Особливістю практичного відпрацювання є те, що інструктори-викладачі можуть залучати будь-якого слухача до демонстрації відповідних дій.

Під час опанування базового модуля теоретична частина відпрацьовується на тренажерах, які моделюють умови максимально наближені до реальних.

Відпрацювання навичок надання допомоги потерпілому здійснюється парамедиками та санітарами. Адже в складі чергового караулу в Німеччині обов'язково чергують санітари. У курсі підготовки навчають потреби в майбутньому удосконалювати виконання завдання. Крім того, загальна освіта і громадянська освіта розширюють зв'язки з роботою. Теоретична підготовка доповнюється практичними вправами, які дозволяють застосовувати устаткування і експлуатацію ресурсів і навчити тактично правильної поведінки і співпраці в групі. Крім того, спортивні тренування побудовані таким чином, що поглиблюють набуті навички зі спеціальних дисциплін.

За унікальною методикою проводяться заняття надання долікарської допомоги, де відпрацьовуються практичні навички щодо консолідації та розширення наявних знань і усвідомлення міжкультурних особливостей.

Потужний інноваційний досвід підготовки пожежників має Державна пожежна охорона Республіки Польща.

Заняття проводяться з слухачами нового набору лише після складання ними тестових випробувань з фізичної підготовки та на відсутність страху висоти.

Навчальна програма передбачає вивчення наступних дисциплін:

1. Безпека і гігієна праці 16 - Іб(теоретичні-Т);
2. Служба Державної Пожежної охорони 13(Т), 24(практичні-П);
3. Психологічні аспекти рятувальних робіт 10(Т), 10(П);
4. Фізико-хімічні явища та засоби пожежогасіння 17(Т), 11(П);
5. Пожежна безпека будівель 11 (Т), 6(П);
6. Обладнання для заходів та проведення пожежогасіння 47(Т), 141 (П);
7. Тактика боротьби з пожежами 49(Т), 153(П);

8. Тактика аварійно-рятувальних робіт 30(Т), 92(П);

9. Фізичне виховання 5(Т); 50(П).

З аналізу бачимо, що 685 годин навчального часу розподілені наступним чином: 198 годин складають теоретичні заняття (аудиторні) і 487 годин відведено на практичне відпрацювання опанованого матеріалу.

Особливістю функціонування системи рятувальних служб Республіки Польща є те, що із загальної кількості пожежників рятувальників 60% складають добровольці. Добровільні пожежні команди створюються у населених пунктах, де відсутні державні пожежні команди. Цілодобовий режим чергування безпосередньо в пожежній частині, як такий, відсутній. Чергування добровольців здійснюється в режимі дистанційного повідомлення. Отже, система підготовки добровольця має відмінність від виду навчання пожежника державної пожежної охорони.

Особливої уваги потребує аналіз системи професійної підготовки пожежників у Сполучених Штатах Америки. Порядок проведення підготовки визначено у відповідних стандартах і застосовується відповідно у всіх штатах. Навчальна програма розрахована на два місяці занять, і складає 426 годин. Для закріплення вивченого матеріалу проводяться практичні відпрацювання. На відміну від європейського формату, в США практичним заняттям передують заняття з 3-D моделювання екстремальних ситуацій. На рисунку 1 приведено приклад вирішення задачі щодо видалення диму. Задача вирішується у віртуальному середовищі.

Компанією (Сполучені Штати Америки) розроблений комп'ютерний тренажер, який враховує недоліки тестового контролю та реалізується на їх програмному продукті. При створенні апаратно-програмної моделі для розв'язку прикладних задач оперативного рішення завдання було враховано всі сфери діяльності Оперативно-рятувальної служби в режимі реального часу. Перед початком інструктор програмує умову та такі вихідні дані: вид техніки, яка залучатиметься для гасіння та ліквідації НС; час прямування та прибуття до місця виклику; кількість особового складу; пожежно-технічне оснащення автомобіля (кількість та вид апаратів захисту органів дихання, кількість та вид вогнегасних речовин і т.ін.); екіпірування та характеристики пожежників (стать, час захисної дії апарата, колір та вид захисного одягу).

Після відпрацювання відповідних завдань у віртуальному середовищі інструктор допускає слухача до практичного відпрацювання навичок на фізичному тренажері з усіма можливими навантаженнями, які можуть впливати чи виникати в реальних умовах на пожежі [8]. Вказаний алгоритм підготовки пожежника-рятувальника можна представити за наступною схемою: теоретичний курс – практичний курс – віртуальний курс – практичний курс фізичного моделювання.

За проведеним аналізом підготовки пожежників у країнах Європи та США доцільно зауважити суттєвий розділ підготовки, який є базовим і визначальним в галузі цивільно-правових відносин держава-пожежник. Це розділ «Особистої безпеки», або для вітчизняних рятувальників «Охорона праці». Необхідно зазначити, що визначальним для пожежника завданням є рятування людей в екстремальних умовах. Отже, пожежник-рятувальник має мати відповідні індивідуальні засоби захисту. Пожежник зобов'язаний виконувати заходи особистої безпеки при наданні допомоги потерпілому. Отже, як в державах Євросоюзу, так і США діє норма, яка надає право пожежнику не ризикувати власним життям заради життя постраждалого. Тобто, пожежник має право не заходити в палаючий будинок, де можуть знаходитись люди, якщо вважає що його життям загрожує небезпека, і відповідальність за прийняте рішення безпосередньо покладається особисто на пожежника.

З порівняльного аналізу очевидним є недосконалість вітчизняної навчальної програми, особливо в частині практичного відпрацювання завдань з особистої безпеки, гасіння пожеж та рятування людей. Особливої уваги потребує алгоритм підготовчої частини базової підготовки.

Висновки... З огляду на завдання і умови їх виконання, діяльність пожежника можна подати у форматі: людина-людина, людина-машина, людина-машина-людина (як потерпілий). Проаналізовані програми та методики підготовки пожежників, формування необхідного рівня їх компетентності можна подати за відповідним алгоритмом.

Забезпечення ефективного функціонування системи підготовки компетентного робітника-пожежника залежатиме від багатьох факторів зумовлених завданнями, які висуваються до пожежника під час проведення пожежно-рятувальних робіт. Особливістю, що єднає розглянуті навчальні програми підготовки пожежників за кордоном, є систематизований процес виховання у пожежника невідхильного виконання вимог правил (інструкцій) особистої безпеки за різних умов виконання завдань.

Перспективи напрямів досліджень у даній сфері... За результатами проведеного дослідження методів досягнення компетентності пожежника визначено завдання щодо подальшого дослідження та обґрунтування ефективного методу підвищення рівня компетентності пожежників у

вітчизняних навчальних професійно-технічних закладах, а саме: визначення необхідного технічного забезпечення процесу практичного відпрацювання необхідних навичок; розробка методу проведення практичних занять; запровадження моделювання проблемних ситуацій для підняття рівня компетентності пожежника.

Список використаних джерел і літератури / References:

1. Угода про асоціацію України з ЄС 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011. / Uroda pro asotsiatsiyu Ukrainy z YeS 2014 [Electronic resource]. –Mode of access : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011. [in Ukrainian]
2. Болюбаш Н. М. Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх економістів / Н. М. Болюбаш // Педагогіка. – 2009. – С. 88–95. / Boлюbаш H. M. Teoretychni zasady formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh ekonomistiv // Pedagogika. – 2009. – S. 88–95. [in Ukrainian]
3. Шоробура І. М. Проблема створення професійного середовища майбутнього пожежного-рятувальника у навчально-професійних закладах / І. М. Шоробура, І. М. Красуцька // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2015. – Вип. 45. – С. 287–293. / Shorobura I. M. Problema stvorennya profesiynoho seredovyshcha maybutn'oho pozhezhnoho-ryatuvальnyka u navchal'no-profesiynykh zakladakh / I. M. Shorobura, I. M. Krasuts'ka // Pedagogika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchii i zahal'noosvitniy shkolkakh. – 2015. – Vyp. 45. – S. 287–293. [in Ukrainian]
4. Наказ Міністра оборони України № 402 від 14.08.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08>. / Nakaz Ministra oborony Ukrainy № 402 vid 14.08.2008 [Electronic resource]. –Mode of access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08>. [in Ukrainian]
5. Berliner Feuerwehr- und Rettungsdienst-Akademie (BFRA)(служба-академія, Aus-Aus- und Fortbildungsprogramm der Berliner Feuerwehr. – 2016. – 234 s. [in German]
6. Program szkolenia podstawowego w zawodzie strazak. Komenda Główna Państwowej straży pożarnej. – Warszawa, 2013. – 320 s. [in Polish]
7. Basic Fire Fighter Training Program (Skills Development & Maintenance Fire Services Department: Training Material/Fire Department Training Programs. – 2008. – 135 p. [in English]
8. Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. Наказ МНС України від 13.03.2012 № 575 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0835-12>. / Pro zatverdzhennya Statutu diy u nadzvychaynykh sytuatsiyakh orhaniv upravlinnya ta pidrozdiliv Operatyvno-ryatuvальnoyi sluzhby tsyvil'noho zakhystu. Nakaz MNS Ukrainy vid 13.03.2012 № 575 [Electronic resource]. –Mode of access : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0835-12>. [in Ukrainian]

Дата надходження статті: «11» жовтня 2016 р.
Стаття прийнята до друку: «28» жовтня 2016 р.

Рецензенти:

Зданевич Л. – доктор педагогічних наук, професор
Романишина Л. – доктор педагогічних наук, професор

Шоробура Інна – ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор, e-mail: shorobura@gmail.com

Shorobura Inna – rector of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, doctor of pedagogical sciences, professor, e-mail: shorobura@gmail.com

Красуцька Інна – аспірантка Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, e-mail: ikrasutskaiia@ukr.net

Krasutskaiia Inna – postgraduate student of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, e-mail: ikrasutskaiia@ukr.net

Цитуйте цю статтю як:

Cite this article as:

Шоробура І. Теоретичні підходи до формування професійної компетентності майбутнього пожежного-рятувальника / Інна Шоробура, Інна Красуцька // Педагогічний дискурс. – 2016. – Вип. 21. – С. 192–196.

Shorobura I., Krasutskaiia I. Theoretical Approaches to Forming Professional Competence of the Future Firemen-Rescuers, *Pedagogical Discourse*, 2016, Issue 21, pp. 192–196.